

Az Operazenekar is csatlakozik a Szövetséghez Damoklész kardja alatt...

Van egy zenekar, amely egyelőre — e sorok írásakor — nem tagja még a szimfonikus zenekari szövetségnek, de szeretne azzá válni. A Magyar Állami Operaház Zenekaráról — a bemutatás szándékával is — Pröhle Henriket és Farkas Istvánt faggattuk.

Pröhle Henrik: A zenekar méreteit tekintve nem szokványos, hiszen estéről estére két színház opera- illetve balettelőadásaihoz kell, hogy közreműködjön. Ez a feladat viszonylag nagy létszámot igényel, mert egyrészt az operák és a balettek zenekari részei különböző igényt támasztanak a zenekar létszámát illetően, másrészt pedig a műsor összeállítását is nagyon megnehezítené, ha a zenekar létszáma korlátozná azt, hogy mikor milyen művek kerüljenek a színpadra. A Magyar Állami Operaház Zenekara 220 tagú. Ez egy testület, azzal az érdekességgel, hogy a vonósok egy része rendszeresen az Operaházban, másik részük rendszeresen az Erkel Színházban játszik, ami nem zárja ki, hogy szükség esetén a másik színházban is beüljön a zenekari árokba. Vannak olyan hangszerek is — például az ütősök, hárfások — akik hol az egyik, hol a másik színházban játszanak, s minden szövegben van valaki, aki az úgynevezett *kiegyenlítő*. Az idősebb tagok általában mindkét operaház repertoárját jól ismerik.

- **Tehát létszámát tekintve két zenekar is lehetne az Opera zenekara...**

Pröhle Henrik: — Pontosan így van. Ezt bizonyítja az is, hogy két színházban kell estéről estére játszania.

- **Hallhatnánk valamit a zenekar történetéről?**

Pröhle Henrik: — Annak idején az egykori Nemzeti Színházban indult a magyar operajátszás: az akkori Nemzeti Színház zenekarával

mutatta be Erkel Ferenc az operáit — a Bánk bánt, a Hunyadit. E színház zenekarának tagjaiból alakult meg a Budapesti Filharmóniai Társaság, amely a mai napig is működik, és nevében hordozza, hogy a Magyar Állami Operaház tagjaiból alakult. Még a Nemzeti Színházban, a múlt század közepén jött létre, Állami Operaházról pedig 1884. szeptember 27-től beszélhetünk (akkor Magyar Királyi Operaház volt): Ferenc József nyitotta meg. Ez a zenekar volt a második világháborúig szinte az egyetlen, amely tagjainak havi fixet biztosított. Később alakult meg az Állami Hangversenyzenekar, amely először fővárosi zenekarként; s a Rádiózenekar, amely szalonzenekarként működött, részben az Operaházból kölcsönvett kiegészítővel. Az Operaház zenekara volt évtizedeken keresztül az egyetlen hivatásos zenekar. Akkor még csak a sugárúti palotában voltak az előadások, ennek megfelelően a zenekar sokkal kisebb létszámú volt. Borzasztóan nagy dolog volt az Operaház tagjának lenni, és az első időben a muzsikuskor egy része nem is volt magyar. Német, cseh muzsikuskor voltak szép számmal a házban, aztán idővel magyar nemzetiségű tagokkal telt meg. Ebben az időszakban mutatta be a Budapesti Filharmóniai Társaság zenekara Bartók és Kodály szinte összes művét, Dohnányi Ernő vezényletével.

- **Térjünk vissza a jelenre. Az Operaház zenekara speciális helyzetben van, hiszen opera- és balettelőadásokon kíséri az énekest, aláfestő zenét játszik a táncosoknak. Alárendelt szerep ez a zenekar számára?**

Pröhle Henrik: — Kell egy bizonyos alázat ehhez a munkához, de ugyanakkor alapkövetelmény, hogy ez a zenekar olyan színvonalon játsszon, mintha ő lenne a pódiumon. Balettelőadások esetében ez nem is vitás, még akkor sem, ha a közönség szeme a táncosokon van. A balettművészek döntő többsége kiváló muzsikuskor, és nagyon érzékeny arra, milyen színvonalon játszik a zenekar. Külföldi útjaim során meghallgatok egy-egy operaelőadást, s mindig arra gondolok: ha minket hallana egy külföldi kolléga, vajon mit szólna. Kell, hogy legyen tartása minden muzsikuskor, és éreznie kell azt, hogy neki ugyanolyan színvonalon kell játszania, mint ha ő ülne a pódiumon. Másrészt a partitúra időnként olyan feladatot ró a zenekarra — nemcsak egy-egy opera nyitányára gondolok, hanem közjátékokra, az énekszólammal való együttjátszásra is —, amely komoly feladat. Saját példámra említeném: fuvolás vagyok, s több operában a fuvola és az énekesnő teljesen egyenrangú szerepet játszanak. Egyszer Erdélyi Miklós karnagy — amikor Renata Scotto Magyarországra jött és a Lammermori Luciát énekelte —, a próbán azt mondta: akkor most próbáljuk a fuvolaáriát az énekkísérettel. De minden hangszernek vannak olyan operái, amely hálás és nagy szerepet ad.

Farkas István: — Az operairodalomban vannak olyan remekművek — Wagner összes művét ide lehetne sorolni —, amelyekre még véletlenül sem lehet azt mondani, hogy a zenekar kíséző szerepet játszik. A cselekmény úgy van megírva, hogy hosszú percekig keresztül a zenekará a főszerep. A kíséző szerep egyfajta stílusú operára jellemző. De nem lehet kijelenteni, hogy az operazenekar kíséretre van kárhóztatva.

- **Mit tapasztaltak külföldi útjaikon: más európai zenekarokkal összehasonlítva milyen színvonalat képvisel az operaház zenekara?**

Pröhle Henrik: — A legritkább esetben fordult elő, hogy bármelyik külföldi előadást meghallgatva kisebbrendűségi érzésem támadna. Utoljára Bécsben láttam a Végzet hatalma-előadást, ahol a zenekar kitűnő volt, az előadás már kevésbé. Egy hét múlva beültem az Erkel Színházba játszani, és boldog voltam, mert a rendezés, a díszletek és az énekesek teljesítménye felülmúlta a bécsi előadást. Sajnáltam is azokat a nézőket, akik Bécsben

1400 schillinget fizettek azért az előadásért — ők itt most valószínűleg csodálkoztak volna. A bécsi előadáson éreztem: büszke lehetek arra, hogy a Magyar Állami Operaház tagja vagyok.

Farkas István: — Ezt én is csak megerősíthetem, hiszen a bécsi operaházban elég sokszor megfordultam. Bécsben napi téma — ha ugyanaz az előadás van Budapesten —, hogy összehasonlítsák a két produkciót, s általában a budapestit sikeresebbnek ítélik meg kinti zenészkollégáim, barátaim. Egyébként ők is — pontosan emiatt — Budapestre járnak operaelőadásokra.

• **Mire büszke az Operaház zenekara?**

Pröhle Henrik: — A legbüszkébbek arra vagyunk, amikor Budapesti Filharmóniai Társaságként utazunk, mint hangversenyzenekar. Természetesen a zenekar is akkor érzi magát a legjobban, ha önállóan léphet fel. Eddig három alkalommal volt arra lehetőségünk, hogy a legnagyobb német hangversenytermekben — Münchenben, Kölnben és Düsseldorfban — koncertezhettünk, s mondhatom, mindig nagy sikerünk volt. Az utóbbi időben pedig — nagy örömünkre — mint az Operaház zenekarát hívják meg például gálaestek kísérésére. Így történt meg, hogy két alkalommal Luciano Pavarottit kísérte a zenekar, először Budapesten, aztán Gensben. Ez két éve történt.

Farkas István: — A legnagyobb elismerést az jelentette számomra, amikor a nagy mesterek körül Lamberto Gardelli, illetve Patani többször mondták azt, hogy a világon három zenekar tud fantasztikusan operát játszani, a New York-i Metropolitan, a milánói Scala és a budapesti operazenekar. Itt nem egyszerűen arról van szó, hogy egy-két híres karmester szeret Magyarországra járni, hanem megéreztek valamit a zenekarban, amit annak idején a kritika is világszínvonalúnak emlegetett.

Pröhle Henrik: — Két alkalommal felkérték a zenekart, hogy Rotterdamban egy operafesztiválon közreműködjék. Világstárok énekeltek, kiváló karmesterek dirigáltak, s mindegyik azt mondta: lehet, hogy van tökéletesebb zenekar, de még egy olyan, amelyik ennyire magas színvo-

nalon játszik operát, nincs. Itt tudniillik testületi rugalmasságra van szükség, ez pedig valahogy belénk ivódott — nem tudjuk tanulni, és nem tudjuk tanítani sem.

Farkas István: — Azt azért meg kell említenem, hogy a zenekarnak nem volt könnyű útja idáig. Tudomásom van olyan külföldi meghívásokról, amelyek sohasem érkeztek meg a zenekarhoz, valamilyen ok miatt. Annak idején az Interkoncertnél a zenekarok közötti elbírálásban nem voltunk egyenlők a többi zenekarral.

Pröhle Henrik: — De végül is az Interkoncertnek köszönhetjük azt, hogy külföldi koncerteken részt vehettünk...

- **Ha már itt tartunk: milyen a kapcsolatuk a többi szimfonikus zenekarral? Egyáltalán, szükséges-e, hogy a zenekarok egymással kapcsolatot tartsanak?**

Pröhle Henrik: — Szerintem ideális a kapcsolat a többi zenekarral. Feltétlenül szükség van a kapcsolatra, hiszen konkurencsi vagyunk egymásnak. Nagyon fon-

A Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara

tos, hogy a munkakörülmények és az állami dotáció szempontjából azonos kategóriájú zenekarok nagyjából azonos jövedelmet tudjanak biztosítani a zenészeknek. Persze nehéz összehasonlítani a zenekarunkat az ÁHZ-vel, vagy a Rádiózenekarral, hiszen nálunk az előadások időtartama hosszabb, a próbák rendre egészen más, ugyanakkor mi úgy érezzük — s remélem, a többi zenekarban játszó kollégák is úgy érzik —, hogy az operazenekarban zenélő művészek képessége nem kevesebb vagy több más zenekarok zenészeinél. Az egyenlő feltételek biztosítására azért is szükség van, hogy ne lehessen „ráígérgetésekkel” egy nagyon tehetséges fiataalt egyik zenekarból a másikba csábítani. Az elmúlt években egy bérharc zajlott, amelynek eredményeképpen a nagyzenekarok bérszínvonalára megemelkedett. Természetesen ez a harc nem csendesedett el teljesen, és azt sem mondhatjuk, hogy elégedettek lehetünk.

• **Az Opera zenekara tavaly sztrájkjal is fenyegetőzött...**

Pröhle Henrik: — Arról volt szó, hogy egy tárgyalás megindult, és a megbeszélte határidőig a Művelődésügyi Minisztérium semmit nem tett az ügyünk érdekében. Hogy megmozduljon a dolog, akkor történt ez a kvázi fenyegetés, mire a korábban beindult, aztán leállt gépezet újra megindult, s ennek köszönhetően a dolgok végül is rendeződtek. Annyi történt, hogy az Operaház zenekara elérhette az ÁHZ és a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának bérszínvonalát.

• **Most elégedettek?**

Pröhle Henrik: — Ha pénzről van szó, soha senki nem elégedett. A színházon belül bérfeszültséget okozott a zenekari tagok fizetésemelése, mert a zenekar egy meghatározott ideig lényegesen magasabban volt dotálva, mint a többi testület. A kollégáink nagy megértéssel vették ezt tudomásul. Örömeinkre szolgál, hogy legutóbb az ő béruket is sikerült valamenynyire rendezni, ebből a fizetésemelésből viszont most a zenekar maradt ki. Egyébként a bérek — ah-

hoz képest, hogy az ország egyik kiemelkedő művészeti intézménye az Operaház — még mindig rendkívül alacsonyak.

Farkas István: — Visszatérve egy pillanatra a többi zenekarhoz: az ÁHZ-vel és a Rádiózenekarral nagyon jó a kapcsolatunk, sokszor egymásra vagyunk utalva, kisegítjük egymást. A fizetési különbségek azonban az elmúlt években nagyon veszélyen helyzeteket teremtettek, mert régebben egy minimális fizetésemelésért elmentek a zenészek. Például a hangversenyzenekar rézfúvós karának hetven százaléka az operazenekarból került oda, de a fafúvósok közül is sokan átmentek.

Pröhle Henrik: — Voltak olyanok is, akik azért mentek el, mert a másik műfajt jobban kedvelték.

Farkas István: — Számítalan lehetőségem lett volna arra, hogy átmenjek egy másik zenekarba — akár külföldre is —, de az opera iránti szeretetemből soha nem gondoltam arra, hogy itthagyjam a zenekart, s nagyon sok kollégám így van ezzel.

Pröhle Henrik: — Ez egy repertoárszínház. Tehát előfordul, hogy egy darabba úgy kell beülni játszani, hogy két éve nem látta a zenész a műkottáját. Erre mondta Mihály András, amikor az Operaházat tatarozták, hogy ami itt az emberek kezében, fülében, agyában van — beleértve a kórust is —, az nemzeti kincs. Nálunk fontos, hogy állandó stáb működjön közre esténként. Azt kérdezte a beszélgetésünk elején, hogy miben más az Operaház zenekara: a lényeg ez.

• **Van-e utánpótlása a zenekarnak?**

Pröhle Henrik: — A magyar zenekarokban — a külföldiekkel ellentétben — sok a fiatal zenész. Én inkább abban látom a problémát, hogy korábban megöregszünk, mint muzsikuskok, mert rá vagyunk utalva arra, hogy ne csak zenekari muzsikuskok legyünk. A zenekari muzsikusk is rá van utalva, hogy délutánokként szabadidejében tanítson, más zenekarokban kisegítsen, kamarazenekarokat hozzon létre, hogy mellékes jövedelemhez jusson. Ebben látom a magyar zenekari művész társadalom tragédiáját, hogy hamar megöregszenek az emberek. Egy jól fizetett, Nyugaton élő művészeknek nincs más dolga, mint hogy a próbákra és az előadásokra bejárjon. Ott egy zenekari tag az első próbára abszolút szolamtudással megy — nálunk előfordul, hogy a zenész beül a próbára, s azt sem tudja, mit kell játszania, mert lehet, hogy előtte éppen egy másik helyen próbált. Az volna az igazi, ha ezeknek a fiataloknak tudnánk most olyan munkakörülményeket és megélhetést biztosítani, hogy legyen idejük felkészülni a próbákra, s ne kelljen másodállásokat vállalniuk.

• **Megalakult a Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, amelyből kimaradt az Operaház zenekara. Mi ennek az oka?**

Farkas István: — Ennek a zenekari szövetségnek a szervezésében zenekarunk több tagja aktívan részt vett, de tekintettel arra, hogy a Magyar Állami Operaház zenekara nem önálló, ezért nem dönthettünk a belépésről önállóan. Célunk az, hogy a szövetség tagjai legyünk, s éppen a napokban beszélgettünk erről, hogy csak idő kérdése, hogy mi is rendszeresen információkat adjunk a zenekarról, s ennek a szövetségnek a tagjai legyünk. Semmiféle elvi akadály nincs a belépésünknek, a szövetség által felállított játékszabályokat mi is elfogadjuk.

• **Optimisták az Operaház jövőjét illetően?**

Pröhle Henrik: — Örökösen Damoklész kardja függ felettünk: a kormányzat tud-e annyi dotációt adni, hogy mindkét színház működhessen. Az opera ráfizetéses műfaj szerte a világon, a különbség csak annyi, hogy vannak országok, ahol az operajátszás létét nemzeti ügyként kezelik. Nálunk ez a kérdés egyelőre nyitott: félnünk kell, de azt hiszem, hogy a mindenkori kormányzat lesz annyira bölcs, és felméri, hogy a színházak közül még mindig az Erkel Színház a leglátogatottabb. Ezt fel kellene vállalni, hogy a magyar közönség igényli, hogy esténként két operaházat látogathasson.

∞ ŐSZY-TÓTH GÁBRIEL